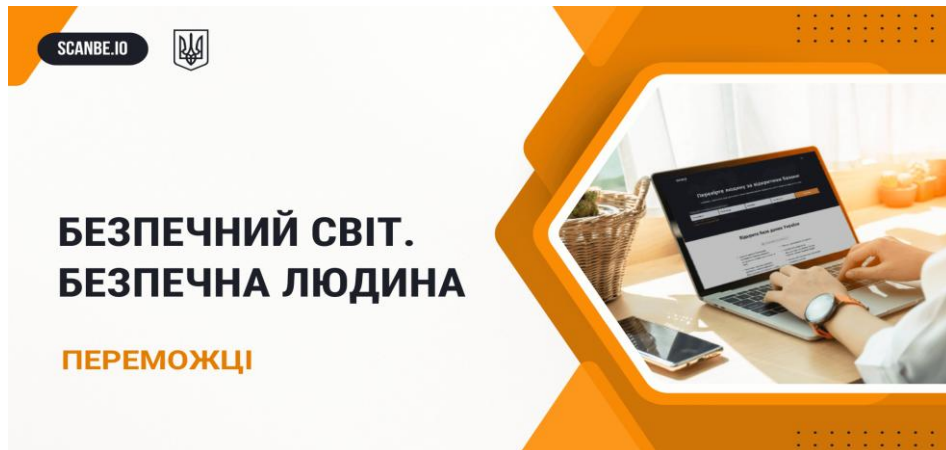

Учать у грантовому конкурсі

на тему: «Безпека людини. Чому це важливо та які існують способи її забезпечення»

Робота переможця <https://scanbe.io/articles/scholarship-final>

Бровко Карина,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти

Науковий керівник: Цигановська Наталія, ст. викладач

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ЯК ЗАХИСТИТИ СЕБЕ ВІД ФЕЙКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ?

Сьогоднішнє інформаційне середовище є надзвичайно активним та важливим. Ми прокидаємося та засипаємо з новинами, які формують наше мислення розвиток, подальші дії в житті. Але разом із цим з'явилося й нове явище – масове поширення фейкової інформації. «Фейкова інформація» визначається як інформація, яка «повністю складена та сфабрикована для обману читача, з метою збільшення трафіку та прибутку».

Інформаційне середовище – багатогранне поняття, що об'єднує матеріальні засоби та людські фактори у процесі створення, поширення і споживання інформації. Кожен із нас не лише отримує, а й створює контент, роблячи простір більш різноманітним, але й уразливим. Саме тому фейкова інформація

становить небезпеку: вона створює страх, впливає на політичні рішення, підриває довіру до медіа і навіть може призвести до трагедій.

Як відомо, дослідники з Гарварду та Чикаго довели: люди, які сприймали дезінформацію про «безпечність» COVID-19, частіше заражалися і помирали. Фейки часто маскуються під сенсації, їхня мета – обман і маніпуляція свідомістю.

Відомі люди нерідко самі вигадують фейкову інформацію для популярності. Наприклад, журналіст Стівен Гласс, працюючи у The New Republic (1995-1998), вигадував половину статей. Сучасні блогери та знаменитості свідомо поширюють неправдиві чутки про себе в соціальних мережах (TikTok, Instagram, Facebook, YouTube). І я неодноразово потрапляла на неправдиву інформацію.

Особливо небезпечні фейки, пов'язані з війною: неправдиві повідомлення про «масові обстріли», «вимкнення світла», «гуманітарні виплати» викликають паніку та підривають довіру до влади й ЗСУ. Найчастіше такі повідомлення з'являються у месенджерах без перевірки джерела, посилюючи хвилю дезінформації. Щоб не потрапити в капкан дезінформації, важливо знати її типові ознаки:

- Невідоме джерело або анонімне.
- Яскраві та інтригуючі заголовки.
- Використання застарілих медіа. Фото та відео, які взагалі не є оригінальними до події.
- Відсутність конкретних фактів (Де? Коли? Куди? Звідки?). У тексті немає прізвищ, точних даних, дат, де саме відбувалася подія.
- Поширення лише в соціальних мережах. Немає підтвердження у перевірених ЗМІ.

Ми повинні вміти себе захистити від фейкової інформації, найпопулярнішими елементами такої протидії вважаються критичне мислення та фактчекінг. Останній передбачає процес дослідження наявних фактів і даних для з'ясування їхньої повноти, достовірності та істинності. Як відомо мені є спеціальні фактчекінгові агентства – VoxCheck; Інститут масової інформації; StopFake; PolitiFact; Climate Feedback; FactCheck.com.ua; «Детектор медіа».

Для підтвердження інформації, є живий приклад, як фактчекінг допоміг мені виявити фейкову інформацію. Влітку 2025 року у Viber я отримала повідомлення від сусідки з посиланням на сайт, де нібито можна отримати «грошову допомогу від уряду для всіх українців під час воєнного стану». Перейшовши за посиланням потрібно було вести свої дані та номер банківської карти (якою користуєшся). Посилання на перший погляд мало переконливий текст, фото – воно містило офіційну назву у домені. Але мене збентежило, що така «допомога» не мала більш розгорнутого тексту, тобто на якій підставі та

чому це робиться. Тому вирішила перевірити інформацію. Зайшла на сторінку свого банку яким користуюсь (ПриватБанк) та зателефонувала на гарячу лінію до Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України. Як виявилось, не було жодної інформації щодо виплат. Потім ввела адресу сайту у пошуковій системі і знайшла публікацію на VoxCheck, де чітко пояснили що це фейк, створений для крадіжки банківських даних. Згодом з'явилась офіційне попередження від кіберполіції. Я повідомила сусідку, що це фейк, скинула їй офіційну інформацію, де саме потрібно перевіряти, і попросила її видалити повідомлення, щоб не постраждали інші люди.

Ця ситуація мені показала дійсно, фактчекінг – це не просто перевірка новин, це спосіб захисту власної безпеки. Таким чином, ми можемо зупинити поширення шахрайства.

Приміром, у 2021 році створено Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України. Він займається виявленням і нейтралізацією загроз у інформаційній сфері, забезпечує інформаційну безпеку держави.

Як перевіряти інформацію:

- перевіряйте джерело та автора;
- відстежте, де вперше була опублікована новина або медіафайл;
- довіряйте офіційним сторінкам державних установ (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони, Національна поліція та інші.), відомі українські (Українська правда; Освіта.уа; Укрінформта; Корупція Інфо; 24 канал) та міжнародні медіа (The New York Times; BBC News; Public Broadcasting Service (PBS));
- оцінюйте емоційне забарвлення матеріалу.

Якщо пост має заклик до негайних дій – «негайно заповніть анкету!», «пошир це всім!», створює відчуття страху, більший відсоток, того що пост має маніпуляторний характер. В соціальних мережах бачу дописи, у яких терміново просять допомоги на «операцію для дитини, близьких людей». У тексті зазначено, що «часу залишилось лише декілька годин», а фотографія взята дитини чи сім'ї та зазначений номер банківської картки для збору коштів. Але така терміновість виглядає як емоційний тиск, немає конкретної інформації та доказів, які можуть свідчити про дійсність ситуації. Тому рекомендую, перевіряти такі пости більш детально, якщо це ваші знайомі – зателефонувати. Самий найкращий варіант за допомогою Google Reverse Image Search перевірити фотографію допису. Програма зворотного пошуку зображень дозволяє користувачам знаходити інформацію про зображення, завантажуючи його або використовуючи його URL-адресу. Це цінний інструмент для перевірки автентичності фотографій, пошуку вищої роздільної здатності та дослідження візуально подібного вмісту.

Перевіряйте дату публікації, часто старі новини подаються як нові, що виникає підозрілість. За допомогою даних програм це легко зробити:

- JPEGsnoop – аналіз метаданих фото й відео.
- Findexif.com – визначає EXIF-дані онлайн.
- WHOIS – дозволяє дізнатися власника домену.
- InVID Project – перевірка відео та фото: виділення ключових кадрів, аналіз метаданих.

Не поширюйте сумнівний контент, адже саме ми робимо його популярним. Кожен користувач має усвідомлювати: навіть одна дія – репост, лайк чи коментарій – може поширити брехню. Тому перед тим як реагувати, варто подумати, чи перевірено факт і чи надійне джерело.

Розвивайте медіаграмотність – це головний інструмент до захисту від фейкової інформації. Медіаграмотність стала особливо важливою в цифрову епоху, коли доступ до інформації надмірно спрощено і велика кількість даних легко доступна кожному.

Щоб кожен міг протидіяти дезінформації, є корисні сайти, які мають потужний інструментарій та допоможуть вам покращити знання в медіаграмотності або ж розпочати навчання, щоб стати «гуру медіаграмотності»:

- [Stop Fake](#)
- [Національний проєкт «Фільтр»](#)
- [Тест з медіаграмотності](#)
- [UNESCO](#)
- [Common Sense](#)
- [Курс «Медіаграмотність: як не піддаватися маніпуляціям?»](#)
- [Курс «Дезінформація, пропаганда та стратегічні комунікації»](#)

Висновки. Якісна та достовірна інформація є основою сучасної комунікації. У цифровому середовищі важливо пам'ятати, що незнання закону не звільняє від відповідальності. Тому будь-яка отримана інформація повинна бути ретельно перевірена, так як багато компаній можуть «заробляти гроші», поширюючи неправдиві публікації про підроблені продукти. Тут слід згадати, зокрема:

- маніпулювання змістом;
- підробку відомих брендів;
- свідоме шахрайство з метою прибутку.

Отже, щоб ефективно протидіяти неправдивій інформації, створеній для незаконного прибутку, потрібна постійна освіта з медіаграмотності. Вона має навчити розпізнавати й запобігати фейкам у різних сферах – фінансах, охороні здоров'я, технологіях та політиці.